

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA**

Evidenčné číslo: 101002/B/2023/36145173762027268

**ZLYHANIE TRHU A ZLYHANIE ŠTÁTU V ČASE
PANDÉMIE COVID-19**

Bakalárska práca

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA**

**ZLYHANIE TRHU A ZLYHANIE ŠTÁTU V ČASE
PANDÉMIE COVID-19**

Bakalárska práca

Študijný program: Ekonómia a právo a manažment

Študijný odbor: Ekonómia a právo

Školiace pracovisko: Katedra ekonomickej teórie

Vedúci záverečnej práce: Ing. Karol Trnovský, PhD.

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že bakalársku prácu som vypracovala samostatne s použitím iba uvedenej odbornej literatúry, ktorá sa nachádza v zozname použitej literatúry.

V Bratislave dňa

.....

Podpis študenta

Pod'akovanie

Ďakujem vedúcemu bakalárskej práce Ing. Karolovi Trnovskému, PhD. za odborné vedenie.

ABSTRAKT

SEKANOVÁ, Dominika: *Zlyhanie trhu a zlyhanie štátu v čase pandémie COVID-19.* – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra ekonomickej teórie. – Ing. Karol Trnovský, PhD.: Dominika Sekanová. – Bratislava: NHF , 2023, 35 s.

Cieľom záverečnej práce je problematika pandémie COVID-19, ktorá trvá viac ako 2 roky a ktorá zasiahla všetky krajiny sveta. Výnimkou nebola ani Slovenská a Česká republika a preto sa táto práca zameriava práve na komparáciu týchto dvoch krajín a ako zvládli vlády oboch krajín danú situáciu a to aj v rámci konkrétneho odvetvia. V práci sú konkrétne popisované prijaté opatrenia vládami Slovenskej a Českej republiky vplývajúce na agropriemysel, podniky ale aj na život obyčajných občanov.

KEÚČOVÉ SLOVÁ

Pandémia, podnikanie, agropriemysel, gastro, vplyv, komparácia

ABSTRACT

SEKANOVÁ, Dominika: *Market failure and state failure during the COVID-19 pandemic*.
- University of Economics in Bratislava. Faculty of National Economy; Department of Economic Theory. – Ing. Karol Trnovský, PhD.: Dominika Sekanová. – Bratislava: NHF, 2023, 35 p.

The goal of the final thesis is the issue of the COVID-19 pandemic, which has lasted for more than 2 years and has affected all countries of the world. Slovakia and the Czech Republic were no exception, and therefore this work focuses precisely on the comparison of these two countries and how the governments of both countries handled the given situation, including within a specific industry. The work specifically describes the measures adopted by the governments of the Slovak and Czech Republics affecting agro-industry, businesses, but also the lives of ordinary citizens.

KEYWORDS:

Pandemic, business, agro-industry, gastro, influence, comparison

Obsah

Úvod.....	9
1 Teoretické vymedzenie pojmov.....	11
1.1 Podstata podnikania a podniku.....	11
1.2 Zásahy štátu.....	12
1.3 Nástroje hospodárskej politiky.....	13
1.4 Vonkajšie okolie podniku	14
1.5 Makroekonomické zraniteľnosti v agropotravinárskom priemysle na Slovensku	15
2 Súčasný stav pandémie na území Slovenskej a Českej republiky	16
2.1 Právne predpisy prijímané počas pandémie COVID-19.....	16
2.1.1 Slovenská republika	16
2.1.2 Česká republika.....	20
2.2 Dopady pandémie COVID-19 v agropotravinárskom priemysle.....	23
2.2.1 Slovenská republika	23
2.2.2 Česká republika.....	24
2.3 Komparácia vývoja v Slovenskej a Českej republike	26
2.3.1 Právna úprava a podporné opatrenia.....	26
2.3.2 Obnova v agropotravinárskom priemysle.....	28
3 Cieľ a metodika skúmania	29
4 Výsledky práce a diskusia.....	30
Záver	33
Zoznam použitej literatúry	34

Zoznam obrázkov

Obr. 1: Potvrdené prípady ochorenia COVID-19, súhrnna 1000 obyvateľov (Slovenská republika)	19
Obr. 2: Celkový počet úmrtí na ochorenie COVID-19 , súhrn na 1000 obyvateľov (Slovenská republika)	20
Obr. 3: Potvrdené prípady ochorenia COVID-19, súhrn na 1000 obyvateľov (Česká republika)	22
Obr. 4: Celkový počet úmrtí na ochorenie COVID-19 , súhrn na 1000 obyvateľov (Česká republika)	22
Obr. 5: Opatrenia na zabránenie šírenia ochorenia – Index príslosti (Slovenská republika)	27
Obr. 6: Opatrenia na zabránenie šírenia ochorenia – Index príslosti (Česká republika)	28

Úvod

Koncom roka 2019 a začiatkom roka 2020 sa svet dozvedel o novom víruse SARS-CoV-2, ktorý sa následne z čínskeho Wu-chanu rozšíril do celého sveta [2]. Koncom roka 2020 sa závažné prípady ochorenia začali masívnejšie objavovať aj na území Slovenskej a Českej republiky aj v okolitých krajinách. Nová, neznáma situácia mala za následok rýchle uzatvorenie priestorov, kde sa stretávalo väčšie množstvo ľudí, a obmedzenie aktivít, pri ktorých by sa mohol nový vírus nekontrolovateľne šíriť, keďže následky nákazy mohli byť fatálne. Prvé obmedzujúce opatrenia zaviedla vláda už začiatkom roka 2020, následne ich predlžovala aj počas ďalších rokov pandémie. Vzhľadom na narušenie podnikateľskej činnosti obyvateľov spôsobené pandemiou a súvisiacimi opatreniami, vláda nášho štátu sa rozhodla konať rýchlo a prišla s niekoľkými opatreniami, ktoré mali byť nápomocné pri riešení tejto extrémnej situácie. V dôsledku vládnych opatrení sa veľa podnikateľov muselo vzdať svojho podnikania a hľadať iné riešenia. S ohľadom na narastajúci vplyv pandémie na podnikanie a zdravie je táto téma veľmi zaujímavá a preto cieľom tejto práce je preskúmať a porovnať vplyv ekonomických opatrení, ktoré boli zavedené počas pandémie COVID-19 na agropotravinársky a gastro priemysel v Slovenskej a Českej republike, keďže toto odvetvie bolo jedným z najviac postihnutých obmedzeniami. Ďalším cieľom je preskúmať podporné kompenzácie, ktoré vlády poskytli zasiahnutým podnikateľom a zistiť, či tieto kompenzácie pomohli podnikateľom v ich činnosti. Na dosiahnutie týchto cieľov bola zvolená metóda analýzy opatrení, ktoré boli postupne zavádzané. Na lepšiu analýzu boli uskutočnené dva rozhovory s respondentmi, ktorých podnikateľské aktivity boli podstatne ovplyvnené pandemiou COVID-19. Oba pred pandemiou pôsobili v segmente gastr.

Práca je členená do štyroch kapitol. V rámci prvej kapitoly sú definované pojmy dôležité pre pochopenie problematiky ako napríklad podnikanie, zásahy štátu do ekonomiky, nástroje hospodárskej politiky, okolie podniku či makroekonomické zraniteľnosti. V druhej kapitole analyzujeme núdzový stav a právne predpisy prijímané vládami Slovenskej aj Českej republiky počas pandémie, ktoré sa týkali najmä ochrany zdravia obyvateľov ale aj podpory hospodárstva a zamestnanosti. Posledná časť tejto kapitoly je venovaná porovnaniu vývoja opatrení a následnej obnove agropotravinárskeho priemyslu v oboch krajinách strednej Európy. V tretej kapitole sa venujeme už spomínanému cieľu práce a metodike skúmania dopadu pandémie na podnikateľov. V tejto kapitole by sme chceli priblížiť predpandemický život dvoch nami vybratých respondentov, ktorí sa dlhodobo pohybovali

v gastro sfére. V poslednej kapitole sme zhrnuli a porovnali ich odpovede na otázky smerujúce k ich názoru na podporu podnikov od štátu.

Táto práca predpokladá, že koronavírus mal na podnikanie záporné aj kladné účinky. Niektorí podnikatelia utrpeli straty, no iné odvetvia získali nových zákazníkov a rozšírili svoje možnosti. Je možné domnievať sa, že pokiaľ ide o kompenzácie, Česká republika bola lepšia v rýchlosti a poskytovaní primeranej kompenzácie v danej oblasti.

1 Teoretické vymedzenie pojmov

1.1 Podstata podnikania a podniku

V ekonomickej literatúre a v podnikateľskom prostredí sa často používajú pojmy podnikanie, podnikateľ a podnik, ale nie vždy sa správne vysvetľujú. Na definovanie týchto pojmov je dôležité brať do úvahy legislatívu, ako sú zákon č. 513/1991 Zb. – Obchodný zákonník (ďalej len „Obchodný zákonník“) a zákon č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) a odbornú literatúru. Podnikaním podľa Obchodného zákonníka sa rozumie sústavná činnosť vykonávaná samostatne podnikateľom vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť za účelom dosiahnutia zisku alebo na účel dosiahnutia merateľného pozitívneho sociálneho vplyvu, ak ide o hospodársku činnosť registrovaného sociálneho podniku podľa osobitného predpisu. Podnikateľ je osoba, zapísaná v jednom z príslušných registrov, ktoré sú taktiež uvedené v Obchodnom zákonníku.

Podnikanie sa obvykle spája s rizikom a jeho základným cieľom je zisk. Avšak orientácia iba na zisk je krátkodobá cesta a typická pre podnikanie s cieľom rýchleho obohatenia. V každom podniku sa stretávajú dva protikladné ciele: dosiahnutie zisku a uspokojovanie potrieb zákazníkov. Ak sa podnikanie berie ako dlhodobá aktivita zameraná na stabilitu a prosperitu, najspoľahlivejšou cestou k dosiahnutiu zisku je práve spokojnosť zákazníka.

Podnikanie sa vymedzuje na základe skutočnosti, že do jeho procesu sa zapájajú nielen vlastníci podniku, ale najmä manažéri a zamestnanci, teda všetci, ktorí aktívne prispievajú k vytváraniu produktov. Tento pohľad na definovanie podnikania je zdieľaný aj laureátom Nobelovej ceny za ekonómiu T.W. Schultzom, ktorý tvrdí, že každý jednotlivec v spoločnosti môže byť podnikateľom. Schultz vníma podnikanie ako špecifickú službu poskytovanú ľudským kapitálom na trhu podnikania.

Podľa bežnej definície založenej na praktických skúsenostiach, je podnikom ekonomická a právne samostatná jednotka vytvorená za účelom podnikania. Kombinácia výrobných faktorov, hospodárnosť a finančná rovnováha sú základnými prvkami, ktoré súvisia s princípmi, na ktorých podnikanie funguje. Každý podnik sa snaží získať efektívny vzťah medzi vstupmi a výstupmi, čo je vyjadrením hospodárnosti. Okrem toho, zabezpečenie finančnej stability a likvidity podniku zohráva rovnako dôležitú úlohu. [8]

1.2 Zásahy štátu

Dodatočné zásahy štátu do ekonomiky sú potrebné kvôli nedokonalostiam trhového mechanizmu. Tieto zásahy pomáhajú obmedzovať nedostatky a súčasný trh sa reguluje nielen "neviditeľnou rukou" trhu, ale aj "viditeľnou rukou" štátu. Štát môže priamo alebo nepriamo ovplyvňovať trh pomocou štátnych objednávok, daní a iných nástrojov. Vlády majú tri hlavné ekonomické funkcie v trhovej ekonomike: zvyšovanie efektívnosti, podporu rovnosti a podporu ekonomickej stability a rastu. Existuje široká škála možných štátnych zásahov.

Vláda má dôležitú úlohu pri zlepšovaní efektívnosti trhu odstraňovaním prekážok konkurencie. Konkurenčné prostredie, kde nie je monopol, je kľúčovou podmienkou pre úspešné fungovanie trhu a trhového mechanizmu. Moderný štát by sa mal zamerať na ochranu tohto súťažného prostredia a na boj proti monopolom a kartelom.

Vláda je tiež zodpovedná za riešenie negatívnych externálnych následkov, ktoré môžu ovplyvniť trh, a to formou daní alebo limitov. Na riešenie negatívnych externálnych následkov môže byť účinné zavedenie poplatkov, napríklad na znečistenie ovzdušia alebo vody, a poskytovanie subvencií na pozitívne externálne následky, ako napríklad starostlivosť o zeleň v parku. Celkovo, vláda má tri hlavné ekonomické funkcie v trhovej ekonomike: zvyšovanie efektívnosti, podpora rovnosti a podpora ekonomickej stability a rastu.

Pretože verejné statky sú tovary, ktoré sú nevyhnutné pre všetkých a ktoré by sa nedali poskytovať na súkromnom trhu, štát musí zabezpečiť ich poskytovanie. Na financovanie verejných statkov sa zvyčajne používajú príjmy z daní, ktoré zhromažďuje štátny rozpočet. Okrem toho musí štát riešiť aj sociálnu nerovnosť, ktorá môže byť pre spoločnosť neprijateľná z etického alebo politického hľadiska. Jedným zo spôsobov, ako riešiť nerovnosť, je prerozdeľovanie dôchodkov.

Trhová ekonomika je náchylná na cyklické výkyvy a nezodpovedné správanie sa môže mať negatívne dôsledky pre efektívnosť ekonomiky. Preto sa vláda snaží zabezpečiť stabilitu v ekonomickom rozvoji.

V dnešnej dobe fungujú ekonomiky vyspelých krajín na základe zmiešaného hospodárskeho systému, ktorý kombinuje trhové mechanizmy a reguláciu zo strany štátu. Tento systém, nazývaný zmiešaná ekonomika, sa snaží kompenzovať nedostatky trhového mechanizmu štátnou reguláciou. Väčšina súčasných ekonomík používa tento systém, kde trh

určuje väčšinu cien a produktov, avšak štát reguluje trh pomocou zdaňovania, vládnych výdavkov a iných zásahov. Ako sa vyjadril americký ekonóm W. Leontief, štátna stratégia a plán slúžia ako kormidlo, ktoré riadi loď ekonomických stimulov a záujmov ľudí, konkurenciu, súťaž o talenty a schopnosti a podnikateľskú aktivitu, ktoré existujú len na trhu. [7]

1.3 Nástroje hospodárskej politiky

Pod pojmom "nástroj hospodárskej politiky" sa rozumie ekonomická veličina alebo relevantná veličina, ktorú hospodárske politiky môžu meniť alebo určovať s cieľom ovplyvniť cieľové premenné. Týmito veličinami môžu byť napríklad cena, daňová sadzba alebo zákony ako bankový zákon alebo kartelový zákon. Hospodárska politika má k dispozícii rôzne nástroje, avšak konkrétne ich využitie bude závisieť od viacerých faktorov, vrátane cieľov, úrovne odchýlky od predpokladaného stavu, reakcie a postojov ekonomických subjektov a ďalších. Pri kategorizácii nástrojov hospodárskej politiky možno zohľadniť rôzne hľadiská.

Rozdelenie nástrojov hospodárskej politiky môže byť založené na niekoľkých kritériách, ako je makroekonomický alebo mikroekonomický dosah, priamy alebo nepriamy vplyv, menová alebo fiškálna oblasť pôsobenia a globálny alebo selektívny spôsob ovplyvňovania. Ďalším dôležitým kritériom je spôsob ovplyvňovania vzťahov medzi účastníkmi trhu, kde sa môžu používať kvalitatívne alebo kvantitatívne nástroje.

Kvalitatívne (systémové) nástroje sa zameriavajú na zmeny v systémových prvkoch, koordináciu ekonomických aktivít a motiváciu správania ekonomických subjektov, ako napríklad regulácia cien, riadenie zahraničného obchodu a podobne. Tieto nástroje môžu mať aj kvantitatívne účinky, kde zmena ekonomických veličín môže byť vedľajším alebo hlavným účinkom ich použitia. Kvalitatívne nástroje môžu mať aj odporúčaciu alebo donucovaciu formu. Ide o nástroje hospodárskej politiky, ktoré majú obvykle neobmedzenú dobu platnosti. Príkladom môžu byť zákony, ktoré upravujú vlastnícke práva, konkurenciu alebo obchodovanie s emisnými kvótami. Aj keď tieto zákony môžu byť v priebehu času doplnené a upravené, ich platnosť je zvyčajne trvalá. Avšak existujú aj účelové zákony, ktorých platnosť je časovo obmedzená. Ak v stanovenej lehote nesplnia svoj účel, ich platnosť môže byť predĺžená.

Kvantitatívne nástroje hospodárskej politiky nezmenia základnú organizáciu ekonomického systému a nepôsobia na zmenu správania ekonomických subjektov, pretože menia iba kvantitatívne ukazovatele ako úrokové sadzby, daňové zaťaženie a podobne. Preto je dôležité zvoliť vhodnú kombináciu nástrojov, ktorá umožní dosiahnutie všetkých stanovených cieľov. Na otázku, aké sú účinky konkrétnych nástrojov na jednotlivé ciele, je potrebné zodpovedať na základe dôkladnej znalosti o ich účinkoch.

Rôzne faktory a predpoklady ovplyvňujú možnosti a účinnosť nástrojov hospodárskej politiky pri dosahovaní určených cieľov. Pri výbere najvhodnejších nástrojov pre danú situáciu je dôležité zvážiť viacero faktorov, ako napríklad praktickú použiteľnosť, vedľajšie efekty, dobu nástupu účinkov, dostatočnú účinnosť a celkové náklady a prínosy. Potrebné je analyzovať rôzne možnosti a kombinácie cieľov a prostriedkov, aby bola dosiahnutá systémová zhoda a aby sa zabezpečilo, že použitie jedného nástroja na dosiahnutie jedného cieľa neovplyvňuje negatívne možnosti dosiahnutia iných cieľov. Preto je potrebné sledovať kvalitu a účinnosť jednotlivých nástrojov. Celkovo ide o výber najefektívnejšieho a optimálneho súboru nástrojov pre dosiahnutie stanovených hospodárskych cieľov. Stupeň konformity sa používa na posúdenie vhodnosti, účinnosti, racionality a vplyvu konkrétneho nástroja.

Existujú rôzne opatrenia, ktoré majú rôznu účinnosť. Ak chceme dosiahnuť hospodársky cieľ, musíme mať k dispozícii odpovedajúci nástroj. Inak povedané, ak hospodárska politika nemá k dispozícii aspoň jeden nástroj, ktorý by viedol k dosiahnutiu cieľa, tak taký cieľ nemá reálne vyhliadky na dosiahnutie a je to iba prázdne slovné vyhlásenie. [12]

1.4 Vonkajšie okolie podniku

Každý podnik pôsobí v ekonomickom systéme krajiny, kde sa nachádza, a zúčastňuje sa na podnikateľských aktivitách v snahe uspokojiť svoje záujmy. Národné prostredie má svoje charakteristiky, ako napríklad charakter vlády, stabilitu, právne prostredie, sociálno-ekonomický charakter spoločnosti, ekonomickú situáciu, technológie a ďalšie faktory. Pri komplexnom pohľade na okolie podniku je potrebné sa zamerať na rôzne faktory a sily, ktoré ovplyvňujú podnik na viacerých úrovniach a v rôznom rozsahu. Preto je dôležité vnímať postavenie podniku v rámci globálneho, všeobecného a špecifického okolia s ohľadom na spomínané faktory.

Svetové okolie je skupina faktorov, ktoré ovplyvňujú podnik na medzinárodnej úrovni a sú označované ako faktory svetového okolia podniku. Tieto faktory zahŕňajú rôzne trendy a tendencie, ako je globalizácia, humanizácia, intelektualizácia a ekologizácia.

Všeobecné (národné) okolie podniku zahŕňa faktory, ktoré ovplyvňujú jeho činnosť v konkrétnej krajine, kde podnik pôsobí a realizuje svoje podnikateľské aktivity. Tieto faktory zahŕňajú politické, legislatívne, ekologické, demografické, kultúrne a technologické prvky. Môžeme ich rozdeliť do štyroch sektorov - makroekonomického, technologického, politicko-právneho a sociálno-kultúrneho sektoru.

Špecifické (lokálne) okolie podniku sa týka faktorov, ktoré ovplyvňujú podnik v konkrétnom mieste a čase jeho pôsobenia. Umiestnenie podniku v priestore má preto veľký význam pre jeho úspech v tomto okolí, keďže má vplyv na dostupnosť zdrojov, potenciálnych zákazníkov a pracovníkov. Faktory v tomto okolí pôsobia na podnik priamo a môžu sa meniť v čase. Medzi prvky lokálneho okolia patria odberatelia, dodávatelia, konkurencia, finančné inštitúcie a verejnosť. [8]

1.5 Makroekonomické zraniteľnosti v agropotravinárskom priemysle na Slovensku

Podľa Európskej komisie sa Slovensko v posledných desaťročiach výrazne hospodársky rozvíjalo a vďaka dôležitým reformám a štrukturálnym zmenám sa približovalo k priemeru Európskej únie. Avšak približovanie k normám Európskej únie oslabuje a krajina sa stretáva s dlhodobými výzvami, ako je starnúce obyvateľstvo, klimatická zmena a digitálna transformácia, ktoré predstavujú výzvu pre hospodárstvo a fiškálnu udržateľnosť. Trh práce na Slovensku je ovplyvňovaný regionálnymi trendmi, pričom mzdy rastú rýchlejšie ako produktivita. Nedostatok pracovníkov viedol k zvýšeniu platov, ktoré však negatívne ovplyvňujú nákladovú konkurencieschopnosť. Nízke úspory a zvyšujúce sa zadlženie slovenských domácností predstavujú potenciálnu zraniteľnosť pre ďalší rast. Nedostatočné vzdelanie a odborná príprava sú ďalšou potenciálnou makroekonomickou zraniteľnosťou. Pre investície predstavujú problém aj ťažkosti s udeľovaním povolení a platobnou neschopnosťou. [5]

2 Súčasný stav pandémie na území Slovenskej a Českej republiky

2.1 Právne predpisy prijímané počas pandémie COVID-19

2.1.1 Slovenská republika

Prvý pozitívny test na ochorenie COVID-19 na území Slovenskej republiky bol zaznamenaný dňa 6. marca 2020, približne 3 mesiace po identifikovaní nového vírusu vo Wuhane, Čína. [2] Z dôvodu rýchleho šírenia vírusu Slovenská republika vyhlásila mimoriadnu situáciu (12.3.2020), následne núdzový stav (16.3.2020) a zaviedla protipandemické opatrenia. Pandémiou bola výrazne ovplyvnená ľudská činnosť, čo sa týka pracovného a osobného života, zdravie obyvateľstva, školstva a ekonomiky. V snahe zabrániť prudkej nákazlivosti vírusom, krajiny po celom svete vrátane Slovenskej republiky, zaviedli rad opatrení: protipandemické a podporné. [9]

Núdzový stav počas pandémie a jeho právna úprava

Dňa 15.3.2020 schválila Vláda Slovenskej republiky na mimoriadnom zasadnutí núdzový stav na zabránenie šírenia vírusu COVID-19 týkajúce sa sektoru zdravotníctva. Dôležitým nariadením bolo obmedzenie plánovaných zákrokov v nemocniciach, uzatváranie maloobchodov s určitými výnimkami či izolácia osôb vracajúcich sa zo zahraničia z postihnutých oblastí. [3] Vzhľadom na opätovné šírenie vírusu bol od 1.10.2020 znova vyhlásený núdzový stav pre celé územie Slovenskej republiky na 90 dní. [24] Tento núdzový stav bol viacnásobne predĺžovaný a preto bol platný až do 14.5.2020. [21]

Núdzový stav je špecifikovaný v ústavnom zákone č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu. Čl.5 špecifikuje, kedy môže vláda vyhlásiť núdzový stav: „*Núdzový stav môže vláda vyhlásiť len za podmienky, že došlo alebo bezprostredne hrozí, že dôjde k ohrozeniu života a zdravia osôb, a to aj v príčinnej súvislosti so vznikom pandémie...*“ Vláda má právomoc v tomto období vyhlásiť núdzový stav na 90 dní a to na ohrozenom území alebo na území celej republiky. Vláda smie opakovane predĺžiť tento stav o 40 dní s dodatočným schválením Národnou radou Slovenskej republiky (NR SR) do 20. dňa od predĺženia. Na základe tohto zákona boli obmedzované základné práva a slobody ako napríklad: *obmedzenie slobody pohybu*

a pobytu, obmedzenie alebo zakázanie práva pokojne sa zhromažďovať alebo zákaz uplatňovania práva na štrajk. [23]

Protipandemické a podporné opatrenia

Podstatou prijatia protipandemických opatrení je čo najviac obmedziť šírenie vírusu. Opatrenia na území Slovenskej republiky boli prijaté počas prvej vlny pandémie a následne aj počas druhej vlny, ktoré boli najmä zavedené celoplošne. V určitých sférach, kde bolo vyššie riziko ochorenia a šírenia, bolo potrebné zaviesť konkrétnejšie opatrenia. Ako napríklad oblasti podnikania, gastria a agropotravinárskeho odvetvia, ktorým sa podrobnejšie venujeme v tejto práci. [9]

Zákaz vychádzania: „*Všetkým osobám sa zakazuje s účinnosťou od 25. marca 2020 od 00:00 hod. do odvolania vychádzať a pohybovať sa na verejnosti bez prekrytia horných dýchacích ciest (napríklad respirátor, rúško, šál, šatka, atď.)*“ bolo jedno z hlavných opatrení s celoplošnou účinnosťou. S odôvodnením, ktoré sa zameralo na zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov a vyhlásením pandémie COVID-19 generálnym riaditeľom Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) dňa 11.3.2020. [19] Povinnosť prekrytia horných dýchacích ciest bola neskôr nevyhnutná aj v interiéri. Ďalším nevyhnutným opatrením bola dezinfekcia rúk, prípadne použitie ochranných rukavíc pri vstupe do interiéru. Podnikateľské subjekty boli v zvýšenej miere povinné dezinfikovať priestory a zabezpečiť prostriedok na báze alkoholu pre dezinfekciu rúk zamestnancov či návštevníkov. Obstaranie týchto prostriedkov značne zvýšilo náklady na fungovanie podnikov. Dôležitým opatrením pre zníženie šírenia vírusu bola zvýšená pozornosť venovaná občanom, ktorí pricestovali zo zahraničia na územie Slovenskej republiky. Podľa opatrenia Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky pri ohrození verejného zdravia sa bod D venuje spomínaným dotknutým osobám: „*Všetkým osobám, ktoré sa od 16. marca 2020 od 6:00 hod. skupinovo vracajú z postihnutých oblastí zahraničia, sa nariaďuje izolácia v zariadeniach určených Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky, a to na dobu 14 dní.*“ [18]

Všeobecné protipandemické opatrenia museli dodržiavať všetky subjekty podnikateľského aj nepodnikateľského charakteru. Avšak nastali aj také opatrenia, ktoré sa týkali konkrétnych oblastí. K odvetviám, ktoré sa museli riadiť špecifickými protipandemickými opatreniami patrili napríklad obchod, doprava, ubytovanie, stravovanie a ostatné služby. Odvetvie, v ktorom dochádzalo k zakazu alebo obmedzovaniu činnosti

hneď na začiatku pandémie na území Slovenskej republiky je najmä ubytovanie a stravovanie. Nielenže prichádzalo k obmedzovaniu činnosti hneď od začiatku, ale aj k uvoľňovaniu obmedzení a zákazov v ubytovaní a stravovaní dochádzalo až na konci pandémie. Podobný problém nastal aj v oblasti ostatných služieb, kam by sme mohli zaradiť napríklad zdravotníctvo, vzdelávanie, kultúrnu a športovú oblasť či osobné služby ako napríklad kaderníctvo, kozmetika a iná starostlivosť najmä o ľudské telo. Práve pre nevýhodu obmedzenosti vstupu zákazníkov vo väčšom množstve podniky v rámci kultúrnej a športovej oblasti otvárali až s väčším odstupom času. Obmedzenia a zakazy v odvetví obchodu sa týkali najmä maloobchodníkov, ktorí museli mať zo začiatku zatvorené a pri postupnom uvoľňovaní museli dodržiavať prísne hygienické podmienky a obmedzenie počtu zákazníkov v prevádzkovom interiéri. Pre tieto dôvody bolo otvorenie maloobchodov stále nerentabilné a podnikatelia sa pre udržanie chodu prevádzky snažili o poskytovanie svojich produktov v online priestore, vďaka čomu mohli aj naďalej rásť. Postupom času sa na Slovensku vytvoril systém COVID automatu, ktorý určoval pravidlá všeobecných aj špecifických opatrení, ktoré záviseli od počtu nakazených v danom okrese.

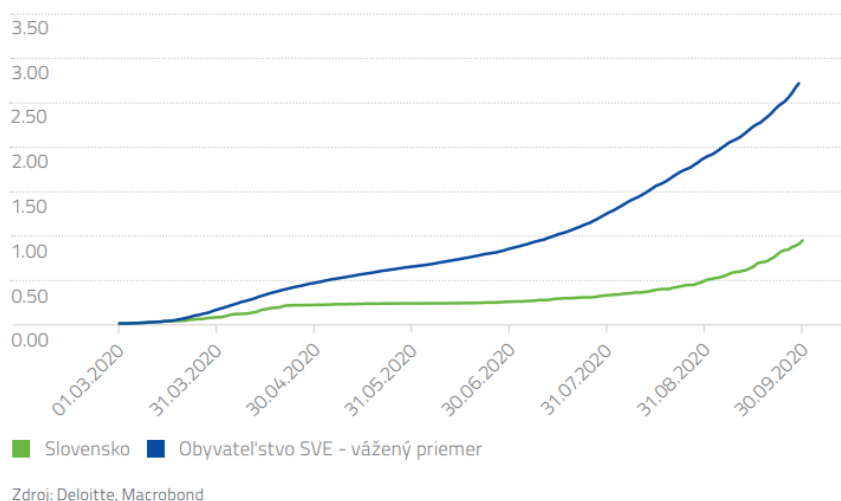
Vláda Slovenskej republiky prijala nielen protipandemické opatrenie ale aj podporné, ktoré taktiež môžeme rozdeliť do dvoch skupín. Podporné opatrenia, ktoré majú plošný charakter (opatrenia na podporu zamestnanosti a pomoc podnikateľom pri výpadku ich príjmov, dotácie na nájomné, odklady platieb či ostatné formy pomoci) a špecificky zamerané opatrenia. K špecifickým podporným opatreniam sa zaradila aj novela zákona o zájazdoch (prijatá 20.05.2020), ktorá upravuje postup odškodnenia zákazníkov v prípade neuskutočnenia rezervovaných zájazdov z dôvodu pandémie COVID-19. O príspevky mohli žiadať všetky prevádzky pod podmienkou spĺňania všetkých stanovených podmienok. Pri odvetví ubytovanie a stravovanie bolo dôležitou podmienkou pokles čistého obrátu o viac ako 40 % v porovnaní s rovnakým obdobím v roku 2019. Výška pomoci sa udeľovala podľa výšky straty avšak nemohla presiahnuť limit 200 000 EUR. [9]

Program Prvá pomoc

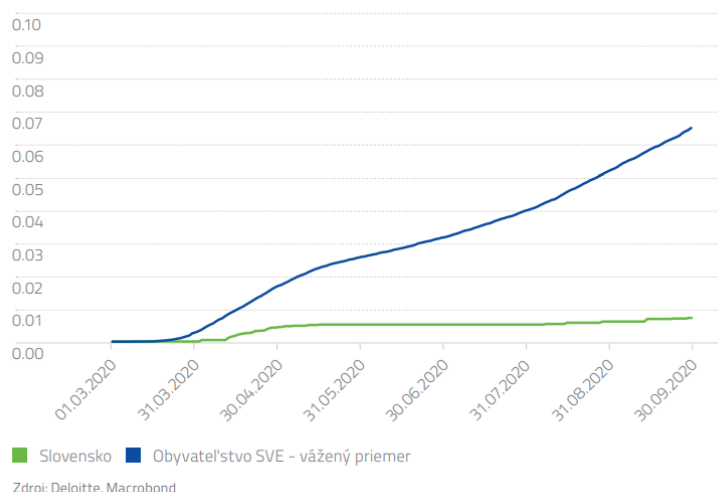
V dôsledku pandémie koronavírusu museli podnikatelia uzavrieť svoje prevádzky alebo obmedziť svoju činnosť na základe rozhodnutia Úradu verejného zdravotníctva SR. To spôsobilo hromadné prepúšťanie zo strany zamestnávateľov a ukončenie podnikateľskej činnosti mnohých živnostníkov. Na pomoc pri udržaní pracovných miest schválila vláda 31. marca 2020 schému pomoci z ministerstva práce, ktorú úrady práce začali prijímať 6. apríla

2020. Išlo o finančnú pomoc, ktorá mala podporiť 176-tisíc podnikateľských subjektov sumou takmer 2,5 miliardy eur počas 2 rokov. Tento program pomohol zamestnávateľom a samostatne zárobkovo činným osobám vyplácaním 5,7 milióna mesačných výplat pre viac ako 770-tisíc zamestnancov. Táto pomoc bola historicky najväčšia pomoc na ochranu zamestnanosti, ktorá sa osobne dotkla každého tretieho občana SR.

Analýzy štátnych orgánov, vrátane Inštitútu sociálnej politiky, ukazujú, že Prvá pomoc bola efektívna a mala pozitívne dopady na trh práce. Prvá pomoc znížila platobnú neschopnosť firiem, pomáhala udržať pracovné miesta a hospodársku aktivitu počas pandémie. Firmy, ktoré čerpali pomoc, boli v priemere produktívnejšie a menej zadlžené ako firmy, ktoré pomoc nezískali. Analytici vypožorovali pozitívny efekt na zamestnanosť najmä u malých firiem (do 50 zamestnancov), ktoré boli menej náchylné prepúšťať zamestnancov ako nepodporené subjekty. Štefan Domonkos, generálny riaditeľ Inštitútu sociálnej politiky, zdôrazňuje, že mikropodniky mali dominantný podiel na čerpaní finančnej pomoci, pričom ku koncu sledovaného obdobia sa čerpanie pomoci mikropodnikov zintenzívnilo až na úroveň dvoch tretín z celkovej sumy mesačných príspevkov. Oprávnené obdobie poskytovania tejto finančnej pomoci bola v rozmedzí od 13. marca 2020 až do 28. februára 2022. [11]

Obr. 1: Potvrdené prípady ochorenia COVID-19, súhrnna 1000 obyvateľov (Slovenská republika) [5]

Obr. 2: Celkový počet úmrtí na ochorenie COVID-19, súhrn na 1000 obyvateľov (Slovenská republika) [5]

2.1.2 Česká republika

Núdzový stav počas pandémie a jeho právna úprava

Na základe Uznesenia vlády Českej republiky č. 69/2020 Sb., o vyhlásení núdzového stavu pre územie Českej republiky z dôvodu ohrozenia zdravia v súvislosti s rozširujúcou sa pandemiou koronavírusu bol v Českej republike vyhlásený núdzový stav, ktorý trval od 12.3.2020 po dobu 30 dní. Po 30 dňoch sa tento núdzový stav predĺžil ešte dvakrát a preto trval až do 17.5.2020. [6] Pre opätovne sa zhoršujúcu pandemickú situáciu bol Uznesením vlády Českej republiky č. 391/2020 Sb. opäť vyhlásený núdzový stav, ktorý trval od 5.10.2020 s predĺžením do 14.2.2021 [13] kedy na druhý deň (15.2.2021) začal platiť ďalší núdzový stav na základe Uznesenia vlády ČR č. 59/2021 Sb. [15] Pričom nastala rovnaká situácia a po zrušení tohto uznesenia vyšlo do platnosti ďalšie (Uznesenie vlády Českej republiky č. 96/2021), ktoré predĺžilo núdzový stav do 11.4.2021.[16] Posledné zavedenie núdzového stavu nastalo v rozmedzí od 26.11.2021 do 25.12.2021 Uznesením vlády Českej republiky č. 434/2021 Sb. [14]

Podľa Ústavného zákona č. 110/1998 Sb. v čl. 5 a 6 sa nachádza úprava núdzového stavu: „v prípade živelných pohrôm, ekologických alebo priemyslových havárií, nehôd alebo iného nebezpečia, ktoré v značnom rozsahu ohrozuje životy alebo majetkové hodnoty alebo vnútorný poriadok a bezpečnosť“ Vyhlásiť núdzový stav môže Vláda ČR, ktorá musí neodkladne informovať Poslaneckú snemovňu, ktorá má právo toto vyhlásenie zrušiť.

Čl.6 určuje maximálnu dobu trvania núdzového stavu na 30 dní s možnosťami predĺženia alebo predčasného zrušenia podľa rozhodnutia Poslaneckej snemovne. Tento článok v odseku 1 určuje, že vláda musí konkrétne uviesť v akom rozsahu obmedzuje základné práva, slobodu a povinnosti, ktoré ukladá. [20]

Pandemický zákon

Pre rýchle zvládnutie situácie v Českej republike bol schválený zákon o mimoriadnych opatreniach pri ochorení COVID-19 a o zmene niektorých súvisiacich zákonov (Zákon č. 94/2021). „*Tento zákon upravuje opatrenia pre zvládnutie epidémie ochorenia COVID-19 spôsobené novým korona vírusom označovaným ako SARS CoV-2 a jeho dopadov na územie Českej republiky.*“ Tento zákon určuje náhradu škody a priestupky vzniknuté počas pandémie COVID-19.

Paragraf 14 hovorí o trestných predpisoch počas stavu pandemickej pohotovosti a určuje, že je možné použiť vyššiu trestnú sadzbu pokiaľ je trestným činom poškodený alebo ohrozený záujem spoločnosti o zvládnutie epidémie COVID-19.

Zmena úpravy zákona sa týkala napríklad Zákona č. 84/1990 Sb., o zhromažďovaní práve, kde sa na konci textu v odseku 4 dopĺňujú slová: „*pokiaľ úrad alebo Polícia ČR vydá taký pokyn pokiaľ je narušený alebo ohrozený pokojný priebeh zhromaždenia*“. [22]

Program Antivírus

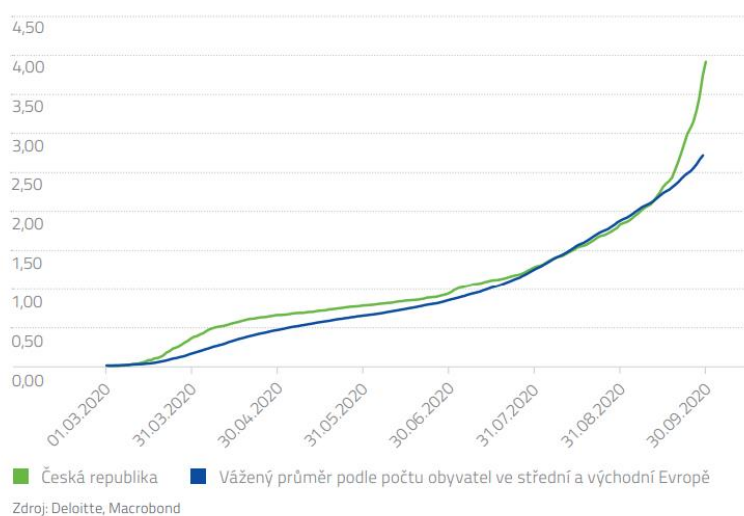
Dňa 19.3.2020 presadila ministerka práce a sociálnych vecí Jana Maláčová program ochrany zamestnanosti pod názvom Antivírus. Program má pomôcť, prostredníctvom Úradu práce Českej republiky, ochrániť a kompenzovať dotknuté pracovné miesta. Dané opatrenie by malo dopomôcť zamestnancom lepšie zvládnuť situáciu a nemusí tak dôjsť k prepúšťaniu zamestnancov. [1]

Režim A: Tento režim programu sa venuje zamestnancom, ktorým bola nariadená karanténa alebo izolácia z dôvodu ochorenia COVID-19, pre ktoré boli indisponovaní v pracovnej činnosti. Náhrada mzdy pre zamestnancov bola stanovená na 60% priemernej mzdy.

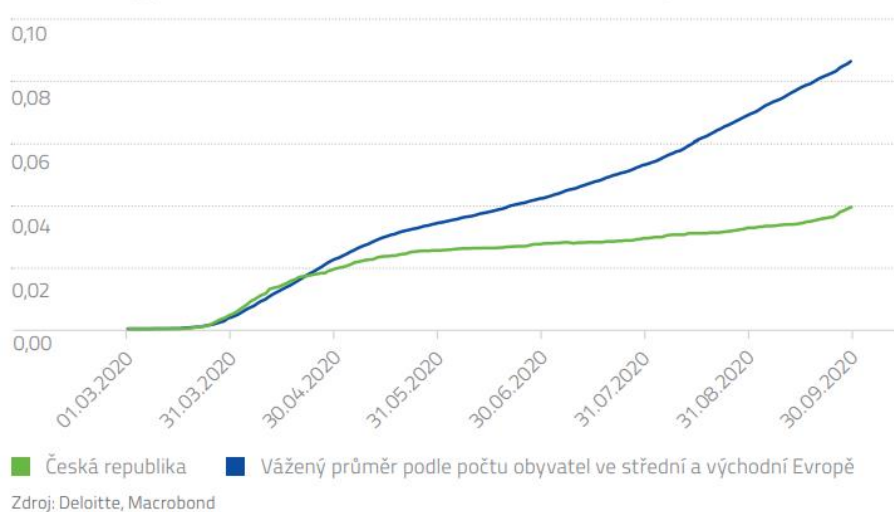
Režim B: Bol určený pre firmy, ktoré boli obmedzené, pre značný počet zamestnancov v karanténe alebo v nemocniciach, v bežnom chode prevádzky; z dôvodu

absencie niektorého vstupu (napríklad chýbajúcej súčiastky) pre ktoré firma nie je schopná výroby svojho produktu alebo znížený dopyt po službách alebo produktoch firmy. Pre zamestnanca to znamenalo náhradu mzdy vo výškach 100%, 80% alebo 60% podľa typu indispozície firmy.

Oba režimy boli ukončené začiatkom roka 2022. Počas doby pôsobnosti tohto programu bolo podporených 1 073 133 zamestnancov, čo je dôsledkom udržania pracovných miest pre 37% zamestnancov v súkromnej sfére. [10]

Obr. 3: Potvrdené prípady ochorenia COVID-19, súhrn na 1000 obyvateľov (Česká republika) [4]

Obr. 4: Celkový počet úmrtí na ochorenie COVID-19, súhrn na 1000 obyvateľov (Česká republika) [4]

2.2 Dopady pandémie COVID-19 v agropotravinárskom priemysle

2.2.1 Slovenská republika

Stav na Slovensku pred pandemiou

Slovensko je vyspelou, trhovo orientovanou a exportne silnou ekonomikou, ktorá sa nachádza v strednej Európe a úzko spolupracuje s inými krajinami EÚ (najmä s Českou republikou, Poľskom a Nemeckom). Vidiecke a prechodné oblasti tvoria až 95% územia krajiny, ktoré sú domovom veľkej časti obyvateľstva (88%). Poľnohospodárstvo tvorí len 2% hrubej pridanej hodnoty a zamestnáva 2,8% pracovnej sily v slovenskom hospodárstve. Od roku 2005 sa rast hrubej pridanej hodnoty v poľnohospodárstve podmieňuje výraznou a neustále sa meniacou poľnohospodárskou výrobou, ktorá sa zameriava na výrobu produktov, ktoré sú menej náročné na vstupy. V rastlinnej výrobe prevládajú monokultúry pšenice a repky olejnej na úkor náročnejších plodín (akým sú ovocie a zelenina), ktoré sú zložitejšie na pestovanie a vyžadujú väčšiu prácu a kapitál. Čo sa týka oblasti živočíšnej výroby došlo k poklesu chovu ošípaných.

Sektor poľnohospodárstva prešiel veľkou štrukturálnou transformáciou. Staré a neefektívne veľké družstvá boli postupne nahradené väčšími spoločnosťami s jednotným a koordinovaným riadením. Ich silné hospodárske zázemie, moderné technológie, výrazný pokles počtu zamestnancov a stabilné ceny vstupov v spojení so subvenciami prispeli k dominancii na trhu. Táto konsolidácia na trhu však tiež ovplyvnila vývoj poľnohospodárstva.

V poľnohospodárskom sektore na Slovensku je výrazným problémom nízka produktivita a malá diverzifikácia, aj keď je v oblasti základných poľnohospodárskych komodít (zemiaky, chmeľ, obilniny, cukrová repa, hydina, bravčové mäso) spravidla dosť sebestačný. Od roku 2005 bol zaznamenaný veľký nárast hrubej pridanej hodnoty.

V súčasnosti sa Slovensko stretáva s veľkými ťažkosťami v súvislosti s nedostatkom pracovnej sily, pretože mladí ľudia neprejavujú záujem o kariéru v poľnohospodárstve. Spoločnosti, ktoré pôsobia v agropotravinárskom sektore, vykazujú známky nízkej produktivity, nízkeho inovačného charakteru a nedostatočnej schopnosti prispôbiť sa najnovším technológiám. Spracovanie potravín na Slovensku nie je také rozsiahle, ako je to v iných krajinách Európskej únie. Najväčší podiel na celkovej výrobe potravín má výroba mlieka a mliečnych výrobkov či výroba mäsa. [5]

Dôsledky pandémie na Slovensku

S cieľom určiť množstvo dôsledkov pandémie sa analyzovalo viacero ukazovateľov. Predovšetkým sa bolo treba zamerať na údaje o mobilite spotrebiteľov, ktoré slúžia ako náhradný ukazovateľ za spotrebiteľskú náladu alebo prítomnosť opatrení na zamedzenie šírenia ochorenia. Následne sa vybrali a prepočítali dostupné krátkodobé ukazovatele s cieľom prezentovať hĺbku a trvanie hospodárskeho otrasu na strane ponuky, ako aj na strane dopytu.

Mobilita v rámci maloobchodného predaja potrebného tovaru a tovaru na zotavenie bola vážne ovplyvnená počiatočnými reštriktívnymi opatreniami na zamedzenie šírenia ochorenia. Na začiatku mája, keď sa začali uvoľňovať opatrenia na zamedzenie šírenia ochorenia, sa mobilita postupne začala zvyšovať na svoju obvyklú úroveň, ktorá bola pred pandémiou. Na Slovensku boli zákazníci menej aktívni než priemer štátov strednej a východnej Európy. Priemerná mobilita na území Slovenskej republiky bola oveľa menej ovplyvnená aktuálnym rastom prípadov COVID-19, čo znamená, že väčšina spotrebiteľov výrazne reagovala na samotné prijaté preventívne opatrenia. Hoci počet prípadov mierne vzrastal, mobilita sa naďalej zlepšovala.

Hodnotový reťazec agropotravinárskeho priemyslu na Slovensku bol dotknutý najmä v oblasti spracovania potravín, prepravy a gastronomického kanála, obzvlášť reštaurácií. Nedostatok pracovnej sily bol hlavným problémom v poľnohospodárstve, pričom ostatné faktory mali menší význam. V období pandémie bola výroba všetkých tovarov na Slovensku nižšia ako priemer. Aj napriek nedostatočnej výkonnosti sa výroba na Slovensku nedokázala dostať na úroveň regionálneho priemeru. V porovnaní s výrobným sektorom boli údaje o maloobchode pozitívne, kde celkový maloobchod a predaj nepotravinových výrobkov mierne poklesli, ale dokázali sa rýchlo obnoviť na úroveň pred pandémiou. Potraviny zostali výrazne menej ovplyvnené súčasnou krízou a dokonca ich hodnoty sa zvýšili v porovnaní s minulými rokmi. Špecializované predajne si počínali dobre a dosiahli úroveň len o niečo nižšiu ako v štátoch strednej a východnej Európy. [5]

2.2.2 Česká republika

Stav v Česku pred pandémiou

Od 90. rokov sa Česká republika stala vstupným bodom pre spoločnosti, ktoré chcú vstúpiť na trhy strednej a východnej Európy. Hlavnou oblasťou zamerania krajiny je export vysoko industrializovaných produktov, pričom poľnohospodárstvo tvorí iba 2,5% ekonomiky. Napriek tomu je poľnohospodárstvo v Česku stále produktívnejšie v porovnaní s ostatnými krajinami v regióne, aj keď je obmedzené geografickými faktormi, ako sú vrchy

a vysočiny. Až 40% poľnohospodárskej pôdy v krajine je ohrozených eróziou. Hoci až 90% poľnohospodárov v Česku sú malí podnikatelia, veľké poľnohospodárske podniky vlastnia 70% poľnohospodárskej pôdy, aj keď tvoria len 10% z celkového počtu poľnohospodárskych podnikov. V súčasnosti je produktivita práce v Českej republike pod priemerom EÚ z dôvodu nedostatočného rozvoja a inovácií, starnúcej pracovnej sily, podpriemerných miezd a nedostatočného prílevu nových pracovníkov do odvetvia.

Jedným z hlavných priemyselných odvetví v Českej republike je spracovanie potravín a nápojov, zamerané najmä na mäso, mliečne výrobky a pivo. V tomto sektore sa zamestnáva 86 000 ľudí v 7 500 spoločnostiach, ktoré tvoria 2,5 % HDP krajiny a 2,6 % zamestnanosti. Vzorce spotrebiteľských výdavkov na potraviny a nápoje sú podobné ako v ostatných krajinách Vyšehradskej štvorky, kde sa na tieto produkty v priemere vynakladá asi 25 % z výdavkov spotrebiteľov. Celková hodnota nakupovaných potravinárskych výrobkov rastie v dôsledku hospodárskeho rastu, nízkej nezamestnanosti a rastúcej kúpnej sily, a to najmä kvôli prechodu na výrobky vyššej kvality. Internetový maloobchod je v súčasnosti najrýchlejšie rastúcim obchodným kanálom a stal sa silným konkurentom pre tradičných maloobchodníkov s potravinami, pričom v roku 2018 predstavoval online nákup 10 % z celkového maloobchodného predaja. V tomto trende sa veľmi populárnym stal aj online predaj potravín, ktorý medziročne vzrástol o 70 %. V súčasnosti tvoria potraviny 2,5 % všetkého internetového predaja v Českej republike, čím zaujímajú tretie miesto v Európe za Spojeným kráľovstvom a Francúzskom.

Potravinársky priemysel je úzko spätý aj s cestovným ruchom, v ktorom pôsobí viac ako 60 000 firiem. Cestovný ruch ovplyvňuje najmä dopyt po vysoko kvalitných stravovacích službách v krajine. [4]

Dôsledky pandémie v Česku

Na účely merania vplyvu pandémie covid-19 boli analyzované rôzne ukazovatele. Dôležitou súčasťou bola kontrola dát o mobilite spotrebiteľov, ktorá poskytla informácie o spotrebiteľskom sentimente a prísnych karanténnych opatreniach. Ďalším krokom bolo zhromažďovanie a vypočítavanie rôznych krátkodobých ukazovateľov, aby sa zistila hĺbka a trvanie hospodárskeho šoku, na strane výroby aj na strane dopytu. Každý ukazovateľ bol porovnaný s východiskovou hodnotou, ktorá pozostáva z 12 ekonomík strednej a východnej Európy.

V prvých fázach pandémie sa karanténne opatrenia najviac dotkli mobility v maloobchodnom sektore pre základné a zvyšné tovary. Mobilná aktivita začala rásť až od mája, keď sa začali uvoľňovať obmedzenia. Pokiaľ ide o potravinársky a farmaceutický sektor, českí zákazníci boli aktívnejší ako priemer krajín strednej a východnej Európy počas celej pandémie. Avšak v prípade nakupovania zvyšného tovaru hodnoty zodpovedajú priemeru krajín strednej a východnej Európy. Mobilita v Českej republike je ovplyvnená menej skutočným počtom prípadov COVID-19, čo znamená, že spotrebitelia najviac reagovali na prijaté preventívne opatrenia.

Majitelia obchodov stále čelia problémom s likviditou alebo bankrotom. Aj keď by to spotreba potravín a nápojov mohla spomaliť. Aj napriek zhoršujúcej sa situácii na trhu práce, predaj potravín a nápojov zostáva relatívne odolný. Výroba potravín sa teda bude vyvíjať podobne ako predaj potravín. Podľa ekonomickej teórie sa výrobe tovaru krátkodobej spotreby vedie výrazne lepšie ako výrobe tovaru dlhodobej spotreby v Českej republike. Výroba potravinárskych výrobkov a nápojov dosiahla uspokojivé výsledky, aj keď boli mierne nižšie ako v krajinách strednej a východnej Európy.

Dobre fungujúca výroba v Českej republike prispela k pozitívnym výsledkom v maloobchodnom sektore. Napriek očakávanému miernemu poklesu v maloobchode s potravinami, nápojmi a tabakovými výrobkami v dôsledku pandémie, tento sektor nebol veľmi ovplyvnený a dosiahol nadpriemerný výkon. Maloobchod s nepotravinárskymi výrobkami zaznamenal pokles tržieb v apríli 2021, ale v júli sa zotavil na úroveň vyššiu ako priemer v regióne. Špecializované predajne v Česku utrpeli najviac, s tržbami klesajúcimi od marca do apríla na 65%, ale v júli sa pomaly zotavili na 90%. Celkovo je maloobchodný sektor na dobrej ceste k úplnému zotaveniu. [4]

2.3 Komparácia vývoja v Slovenskej a Českej republike

2.3.1 Právna úprava a podporné opatrenia

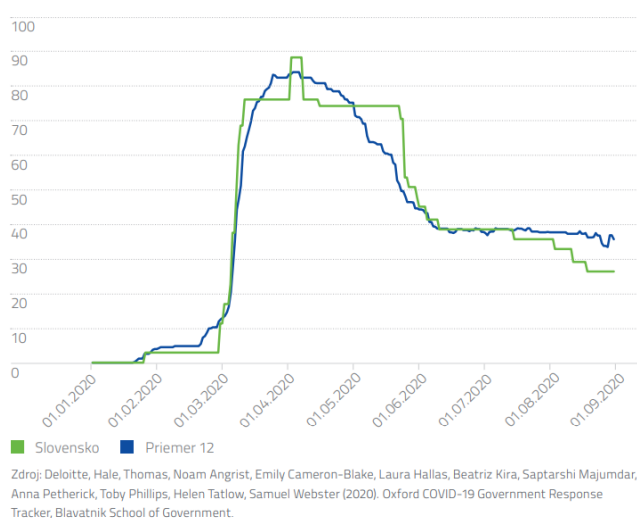
V období koronakrízy Slovensko a Česká republika prijali rôzne právne úpravy a podporné opatrenia, aby zvládli pandémiu COVID-19 a minimalizovali jej dopad na obyvateľov a ekonomiku krajiny. Zo začiatku obe krajiny zhodne reagovali na situáciu prijatím núdzového stavu (s rozdielom niekoľkých dní) a obmedzením činnosti najmä právnických osôb.

Na Slovensku sa prijali opatrenia ako je povinnosť nosiť rúška, zákaz vychádzania, uzavretie škôl, obchodov a podnikov a zavedenie testovania. Okrem toho bol prijatý celý rad ekonomických opatrení ako napríklad odloženie platieb daní, podpora živnostníkov a firiem, zavedenie rôznych programov pre podporu zamestnanosti a poskytnutie finančnej pomoci pre obyvateľov v núdzi.

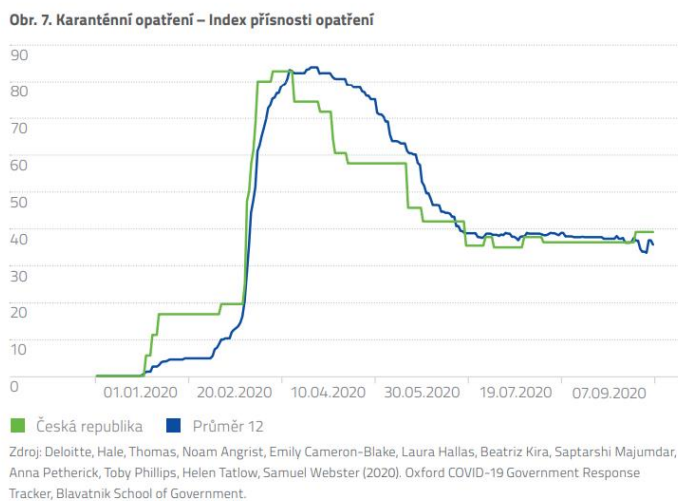
V Českej republike boli tiež zavedené opatrenia, ako je zákaz vychádzania, uzavretie škôl, obchodov a podnikov a zavedenie testovania. Okrem toho boli prijaté aj ekonomické opatrenia, ako napríklad dotácie pre malé a stredné podniky, podpora zamestnanosti, odloženie splátok úverov a podpora cestovného ruchu.

V oboch krajinách boli taktiež prijaté opatrenia na zabezpečenie zdravotnej starostlivosti a ochrany zdravia obyvateľov. V oboch krajinách sa tiež uskutočnil celý rad masových testovaní a boli zavedené rôzne opatrenia na zabezpečenie zdravotnej starostlivosti.

Vo všeobecnosti by sa dalo povedať, že Slovenská a Česká republika prijali podobné opatrenia na zvládnutie koronakrízy a minimalizovanie jej dopadu na obyvateľov a ekonomiku krajiny. Rozdiely medzi krajinami boli skôr v detailoch a v tom, ako boli tieto opatrenia realizované a implementované v praxi.

Obr. 5: Opatrenia na zabránenie šírenia ochorenia – Index prístnosti (Slovenská republika) [5]

Obr. 6: Opatrenia na zabránenie šírenia ochorenia – Index príslosti (Česká republika) [4]

2.3.2 Obnova v agropotravinárskom priemysle

V oboch krajinách mala pandémia COVID-19 veľký vplyv v agropotravinárskom priemysle, čo malo za následok znížený dopyt, nedostatok pracovnej sily a narušenie dodávateľských reťazcov. Aj napriek podobnosti týchto krajín sa spomínaný priemysel zotavoval rôznou rýchlosťou a intenzitou.

V prípade Slovenska, agropotravinársky priemysel utrpel v dôsledku koronakrízy veľké straty, pretože obmedzenia pohybu a zníženým dopytom v dôsledku zatvárania reštaurácií a iných stravovacích prevádzok spôsobilo výrazný pokles dopytu po potravinách a zároveň značné ťažkosti s distribúciou potravín zo zahraničia. V dôsledku toho sa mnoho farmárov a potravinárskych podnikov dostalo do finančných problémov a museli o pomoc obrátiť vládu Slovenskej republiky, ktorá však bola pomalšia a v poskytovaní podpory sektoru meškala. Aj napriek väčším problémom sa v druhej polovici roku 2021 začalo tomuto odvetviu znova dariť so zvýšenou výrobou a vývozom niektorých poľnohospodárskych produktov.

V Českej republike agropotravinársky priemysel utrpel tiež, ale v porovnaní so Slovenskom bolo jeho zotavenie rýchlejšie. Vzhľadom na to, že Česká republika má výrazne väčší domáci trh a menšiu závislosť od importu, bol vplyv koronakrízy na agropotravinársky priemysel menej výrazný. Okrem toho vláda Českej republiky v rámci svojich podporných

opatrení venovala pozornosť aj agropotravinárskemu sektoru a poskytla podporu (ktorou bola napríklad finančná pomoc, či zjednodušené postupy pri dotáciách) farmárom a potravinárskym podnikom, čo malo za následok udržanie činnosti či zvýšenie produkcie v niektorých oblastiach.

V oboch krajinách sa agropotravinársky priemysel snaží zotaviť z krízy prostredníctvom inovatívnych riešení a spolupráce so štátnymi orgánmi. V niektorých prípadoch sa dokonca podarilo využiť krízu ako príležitosť na rozvoj nových obchodných modelov a zlepšenie logistiky a distribúcie potravín. Celkovo by sa dalo povedať, že aj keď agropotravinársky priemysel na Slovensku a v Českej republike utrpel vplyvom koronakrízy, zotavuje sa a snaží sa nájsť nové príležitosti pre rast a rozvoj.

3 Cieľ a metodika skúmania

Cieľom záverečnej práce je náhľad do pandemických opatrení dvoch podobných krajín strednej Európy, ako sa im darilo počas pandémie najmä v oblasti agropotravinárskeho priemyslu a ktorej krajine sa podarilo zotaviť rýchlejšie. Konkrétne, práca sa zameriava na identifikáciu hlavných výziev, ktorým čelia podnikatelia v súvislosti s pandemiou.

Metodika práce bude zahŕňať kvalitatívne výskumné metódy, konkrétne, bude sa realizovať rozhovor s dvoma podnikateľmi, na ktorých mala pandémia COVID-19 rôzne dopady. Osobné rozhovory zahŕňali 14 rovnakých otázok, ktorými sme sa zameriavali najmä na chod podniku a pomoc od štátu počas pandémie koronavírusu.

Prvým respondentom bol Andrej Š., ktorý v čase, keď nastala kríza, prevádzkoval eventovú kaviareň Design Factory. V sektore gastru sa pohyboval celý svoj profesný život od skončenia Hotelovej akadémie v Bratislave, prešiel si viacerými pozíciami od čašníka až po manažéra kaviarne na Slovensku i v zahraničí. Ako manažér organizoval množstvo eventov s cateringom – koncertov či iných podujatí. Okrem iného stál pri zrode unikátneho konceptu Monsters kaviarne a cukrárne pre radosť. Dnes pracuje ako projektový manažér v Slovenskej inovačnej a energetickej agentúre.

Druhým respondentom bol Martin K., ktorý je majiteľom bratislavskej kaviarne Scherz. Martin vyštudoval Pedagogickú fakultu Univerzity Komenského (dejepis a občiansku náuku). Pol roka učil na súkromnej škole a rok v rádiu. Dva roky pracoval pre politickú

stranu a pomedzi to sa už začal ako samouk venovať umeleckej kaviarni, ktorej sa naplno venuje dodnes. Scherz je kultúrna eventová kaviareň v srdci Bratislavy.

4 Výsledky práce a diskusia

Prvou otázkou sme zisťovali, ako dlho respondenti prevádzkovali podnik pred rokom 2020. Andrej prevádzkoval podnik 3 roky, zatiaľ čo Martin 13 rokov.

Dôležitou súčasťou dobre fungujúceho podniku sú jeho zamestnanci. Pred vypuknutím koronakrízy Andrej zamestnával 3 stálych zamestnancov a Martin 5 stálych zamestnancov a podľa potreby mal výpomoc brigádnikov.

Podniky oboch respondentov boli pred pandémiou ziskové.

Dôležité boli kroky, ktoré podnikali na udržanie prevádzok. Pre Andreja to znamenalo riadenie sa nariadeniami vlády a hneď, ako to bolo možné, začať organizovať podujatia a mať otvorený podnik. Martin minul všetky svoje úspory, zadlžil sa, dostal alebo si vypožičal peniaze od rodiny, prepustil zamestnancov, ktorých po korone naspäť prijal (spravil to najmä preto, aby títo zamestnanci získali podporu od štátu) a doteraz spláca svoje dlhy, ktoré má kvôli udržaniu svojej prevádzky.

Zatiaľ čo Andrejovi sa nepodarilo udržať prevádzku počas pandémie COVID-19, Martin to zvládol.

Počas pandémie Martin zamestnával 2 zamestnancov, aktuálne zamestnáva 5 zamestnancov ako pred krízou.

Martin mal počas pandemických rokov obrovské straty, ale ráta s tým, že do konca tohto roka bude aspoň na nule, tzn. že sa mu podarí splatiť svoje dlhy.

Andrej nanešťastie nemohol využiť štátne kompenzácie, pretože schéma štátnej pomoci sa ich, žiaľ, netýkala z dôvodu chybné vyplnenej žiadosti. Tu sa ukazuje, že nie vždy je jednoduché získať štátnu pomoc, nakoľko jej získanie je častokrát podmienené zložitým vyplňaním množstva tlačív, kde existuje priestor na chybovosť, ktorá môže žiadateľa diskvalifikovať zo získania podpory. Zatiaľ čo Martinovi sa podarilo využiť štátnu podporu, poskytovanú Ministerstvom hospodárstva Slovenskej republiky v podobe 50% zľavy na nájom (*„Podnikateľmi očakávaná štátna podpora na nájomné bola prijatá zákonom č. 155/2020 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 71/2013 Z. z. o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky. Štátna podpora bola poskytovaná*

podnikateľom, ktorí museli podstatne obmedziť možnosť predaja tovaru alebo poskytovanie služieb a tým mali zníženú schopnosť tvoriť zisk a platiť nájomné“[21]) a od Ministerstva dopravy SR pre pomoc v cestovnom ruchu a to 10% zo straty počas 4 mesiacov.

Podľa Andreja neboli štátne kompenzácie dostatočné, najmä z dôvodu, že štát ale ani majitelia gastro prevádzok, či ľudia z kreatívneho a umeleckého priemyslu neboli pripravení na danú situáciu. Štát nemal doposiaľ prehľad, aké množstvo ľudí zamestnáva odvetvie gastru a aké množstvo v tomto sektore podniká. Negatívom v poskytovaní podporných nástrojov boli tiež podhodnotené mzdy v sektore, častokrát zamestnanci zarábali iba minimálnu mzdu. Martin zastáva rovnaký názor, že kompenzácie boli úplne nedostatočné. Pričom Martin očakával podľa Ústavy SR primeranú pomoc, pričom 10% zo straty absolútne nepovažuje za primeranú.

Kroky podniknuté pre znovuoživenie prevádzky znamenalo pre Andreja uzatvorenie prevádzky s víziou opätovného návratu do biznisu niekedy v budúcnosti. Zatiaľ čo Martin mal otvorené vždy, keď to bolo možné v súlade s protipandemickými opatreniami, snažil sa nezatvárať prevádzku, pokiaľ to nebolo nevyhnutné. Ako veľkú konkurenčnú výhodu oproti niektorým ďalším podnikateľom v tejto oblasti uviedol, že mal k dispozícii obrovskú terasu, ktorú mohol mať otvorenú aj v čase, keď interiér prevádzky musel byť zatvorený. Na maximum využíval aj možnosť okienkového predaja. Obaja podnikatelia, Andrej aj Martin, dodržiavali všetky opatrenia súvisiace s nariadeniami vlády.

Andrej aj Martin evidujú zmenu správania sa zákazníkov a to najmä v tom, že menej navštevujú podujatia, reštaurácie či kaviarne a ak ich aj navštevujú, mínajú menej peňazí ako pred krízou.

Zatiaľ čo Andrej aktuálne úplne zmenil pracovné zaradenie (pracuje úplne v inom odvetví na trvalý pracovný pomer, čo je obrovský rozdiel oproti jeho fungovaniu pred krízou), Martin aj naďalej podniká v odbore – prevádzkuje kaviareň. Až teraz ale môže realizovať údržbové práce, ktoré pre výpadok financií počas krízy odkladal.

Aj napriek všetkému uvedenému ani jeden z nich nezanevrel definitívne na odvetvie gastru. Andrej by sa chcel dokonca niekedy vrátiť do tohto odvetvia, len už je opatrnejší a zatiaľ pre neho osobne nenastala tá správna doba. Martin však aktuálne veľmi intenzívne rozmýšľa nad prechodom do iného odvetvia. Ak by v blízkej dobe nastala podobná situácia, už by prevádzku nevedel udržať.

Počas rozhovoru s Martinom sme dospeli k názoru, že menšie kaviarne a iné prevádzky to mali počas koronakrízy a aj v návrate do bežného režimu po uvoľnení opatrení po korone omnoho náročnejšie ako veľké korporačné firmy, akými sú napríklad Starbucks, McDonald's či Medusa.

Výsledkom nášho výskumu je dopad pandémie na jednotlivých podnikateľov. V rámci širšej vzorky by sa mohol zrealizovať dotazník zameraný na podnikateľov, ktorým by sme mohli dôjsť ku konkrétnym výsledkom spolu so zistením, aký veľký dopad mala pandémia na podnikateľov v rámci Slovenskej a Českej republiky. Vzhľadom na našu zvolenú metodiku skúmania nie je možné zhodnotiť, ako sa darilo väčšine a preto nie je možné dôjsť k jasnému záveru. Z tejto malej vzorky podnikateľov však možno usúdiť, že na udržanie prevádzok menších podnikateľov bolo dôležitejšie investovať do udržania vlastné zdroje ako spoliehať na štátnu pomoc.

Záver

Prvé prípady ochorenia COVID-19 sa v Slovenskej a Českej republike objavili prvom štvrtroku 2020. Na túto situáciu obe vlády zhodne reagovali vyhlásením núdzového stavu a obmedzením sociálneho života občanov. Vplyvom negatívnych vyhládok a platných obmedzení najmä pre gastro odvetvie, v ktorom dochádzalo k obmedzovaniu činnosti hneď spočiatku pandémie a najväčšie uvoľňovanie obmedzení prišlo až ku koncu pandémie po všetkých ostatných odvetviach.

Ako bolo naznačené v úvode, táto bakalárska práca sa zaoberá vplyvom pandémie koronavírusu na agropotravinársky a gastro priemysel. Cieľom bolo opísať a analyzovať vládne opatrenia, ktoré boli v dôsledku vzniku pandémie COVID-19 zavedené v Slovenskej a Českej republike, a zistiť, aký vplyv tieto opatrenia mali na podnikanie v oboch krajinách. Nové predpisy a zákony boli nutné na zvládnutie celosvetovej pandémie, ale priniesli aj nežiaduce účinky na podnikateľov. Vláda preto poskytla podporné opatrenia a programy, aby vykompenzovala straty. V práci sme analyzovali tieto opatrenia aj kompenzácie a porovnali sme ich pre obe krajiny. Zistili sme, že niektorí podnikatelia počas pandémie dokázali prosperovať. Boli to najmä tí, ktorí mali online podnikanie alebo sa dokázali prispôbiť danej situácii čo najlepšie.

Vláda Slovenskej republiky prijala ako reakciu na pokles činnosti podnikateľov a zvyšujúcu sa nezamestnanosť program Prvá pomoc, ktorý pomohol tomuto sektoru sumou vo výške 2,35 mld. Eur. [11] Paralelne vláda Českej republiky podporila hospodárstvo programom Antivirus so sumou väčšou ako 50 mld. Kč. [1]

Táto práca sa skladá z štyroch kapitol, kde postupne popisujeme pandémiu a jej vplyv na podnikanie v gastro priemysle, vládne opatrenia na podporu podnikania a porovnávame ich vplyv na Slovensku a v Česku. Na základe príkladov z rozhovorov je zrejmé, že pandémia mala negatívny alebo dokonca devastujúci dopad na niektoré podniky a podnikatelia sa uchýlili aj do úplne odlišných odvetví ako doteraz. Aj keď predpokladané kompenzácie neboli dostatočné, je možné, že mali aspoň mierne pozitívny vplyv pre niektorých podnikateľov.

Zoznam použitej literatúry

- [1] Archiv aktualit - Březen 2020, Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit.2023-3-1]. Dostupné na: <https://www.mpsv.cz/brezen-2020>
- [2] Archived: WHO Timeline - COVID-19 [online]. [cit. 2023-2-20]. Dostupné na: <https://www.who.int/news/item/27-04-2020-who-timeline---covid-19>
- [3] COVID-19: Vláda SR prijala na mimoriadnom zasadnutí ďalšie dôležité opatrenia. [online]. [cit.2023-2-20]. Dostupné na: https://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=4098:covid-19-vlada-sr-prijala-na-mimoriadnom-zasadnuti-alie-doleite-opatrenia&Itemid=153
- [4] Food Foresight: Dopad covid-19 na potravinářský sektor ve střední a východní Evropě [online]. [cit.2023-3-1]. Dostupné na: https://www.vscht.cz/files/uzel/0056584/0005~~c_UMUXDLz0-JBxFAVIFqcWZ6RolCUGpBfIFJvHNVanJGZiIA.pdf?redirected
- [5] Food Foresight: Dôsledky pandémie COVID-19 na potravinárske odvetvie v strednej a východnej Európe [online]. [cit.2023-3-7]. Dostupné na: <https://www.eitfood.eu/media/download/foodforesight/EIT-Food-Slovakia.pdf>
- [6] K ústavnosti a zákonnosti protiepidemických opatření na jaře 2020. Jan Wintr. [online]. [cit.2023-3-1] Dostupné na:
- [7] LISÝ J. 2016. *Ekonomía*. Praha : Wolters Kluwer, 2016. 261 s. ISBN 978-80-7552-275-7
- [8] MAJDÚCHOVÁ M. 2018. *Podnikové hospodárstvo*. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2018. 422 s. ISBN 978-80-8168-806-5.
- [9] Nepriaznivý vplyv pandémie koronavírusu na podnikovú ekonomiku SR. SBA, Bratislava, 2021 [online]. [cit. 2023-2-20]. Dostupné na: <https://monitoringmsp.sk/wp-content/uploads/2021/07/Nepriazniv%C3%BD-vplyv-pand%C3%A9mie-koronav%C3%ADrusu-na-podnikov%C3%BA-ekonomiku-SR.pdf>
- [10] Ochrana zaměstnanosti, Antivirus - podpora zaměstnanosti, Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit.2023-3-1]. Dostupné na: <https://www.mpsv.cz/antivirus>

- [11] Prvá pomoc ako efektívny nástroj ochrany pracovných miest [online]. [cit.2023-3-1]. Dostupné na: <https://www.pomahameludom.sk/>
- [12] SLANÝ A. 2003. *Makroekonomická analýza a hospodárska politika*. Praha : C. H. Beck, 2003. 375 s. ISBN 80-7179-738-3
- [13] Usnesení č. 391/2020 Sb.. [online]. [cit.2023-3-1]. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-391>
- [14] Usnesení č. 434/2021 Sb. [online]. [cit.2023-3-1]. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-434>
- [15] Usnesení č. 59/2021 Sb. [online]. [cit.2023-3-1]. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-59>
- [16] Usnesení č. 96/2021 Sb. [online]. [cit.2023-3-1]. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-96>
- [17] Účtovanie štátnej podpory na nájomné pre podnikateľov [online]. [cit.2023-5-10] Dostupné na: <https://www.danovecentrum.sk/aktuality/uctovanie-statnej-podpory-na-najomne-pre-podnikatelov-top-tema-dc-8-2020.htm>
- [18] ÚRAD VEREJNÉHO ZDRAVOTNÍCTVA SR. 2020. Opatrenie Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky pri ohrození verejného zdravia. [online]. [cit.2023-2-20]. Dostupné na: https://www.uvzs.sk/docs/info/covid19/Opatrenie_UVZ_SR_o_zakaze_a_obmedzeni_pre_vadzok_15032020.pdf
- [19] ÚRAD VEREJNÉHO ZDRAVOTNÍCTVA SR. 2020. Opatrenie Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky pri ohrození verejného zdravia. [online]. [cit. 2023-2-20] Dostupné na: https://www.uvzs.sk/docs/info/covid19/Opatrenie_UVZSR_povinnost_nosit_ruska_24032020.pdf
- [20] Ústavní zákon č. 110/1998 Sb. [online]. [cit.2023-3-1]. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-110>
- [21] Vláda schválila ukončenie núdzového stavu na Slovensku. [online]. [cit.2023-2-20]. Dostupné na: <https://www.health.gov.sk/Clanok?vlada-nudzovy-stav-ukoncenie>

[22] Zákon č. 94/2021 Sb. o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19 a o změně některých souvisejících zákonů. [online]. [cit.2023-3-1]. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-94/zneni-20221201#cast1>

[23] 227/2002 Z. z. ÚSTAVNÝ ZÁKON o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu. [online]. [cit.2023-2-20]. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/227/>

[24] 268/2020 Z. z. UZNESENIE VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY č. 587. [online]. [cit.2023-2-20]. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2020/268/20201001>